

References

- ALPHERAKY, S. (1905): The Geese of Europe and Asia. London.
 BERRY, J. (1939): International Wildfowl Inquiry, Vol. 2. Cambridge Univ. Press.
 BOYD, H. (1957): Wildfowl Trust Annual Report, 8, 80.
 COOMBES, R. A. H. (1948): *Limosa*, 21, 101
 ———, (1951): Report of 10th International Congress of Ornithology, (1950), p. 185. Uppsala.
 FORD, E. B. (1957). *Nature*, 180, 1315.
 HAVRE, G. C. M. VAN (1928): Les Oiseaux de la Faune Belge. Bruxelles.
 KATE, C. G. B. TEN: *Limosa*, 27, 135 (1954); 29, 39 (1956); 30, 83 (1957).
 LIPPENS, L. (1941): Les Oiseaux d'eau de Belgique. Bruges.
 ———, (1951): *Le Gerfaut*, 11, 81.
 MCNEILE, J. H. (1943): *Ibis*, 85, 523.
 OVER, H. and MÖRZER BRUIJNS, M. F. (1956): Concentrations of wildfowl in the Netherlands in February 1956. International Council for Bird Protection.
 SCOTT, P. M., BOYD, H., and SLADEN, W. J. L. (1955): Wildfowl Trust Annual Report, 7, 63.
 SMALLEY, F. W. (1932): *Scottish Naturalist*, No. 195, 67.
 VERHEYEN, R. (1943): Les Anatidés de Belgique. Bruxelles.

Nabeschouwingen over het voorkomen van de Kleine Rietgans in Nederland v

door

C. G. B. TEN KATE

Wanneer men de literatuur over het voorkomen van de Kleine Rietgans in Nederland in de laatste 60 jaar de revue laat passeren, lopen de mededelingen over de frequentie zeer uiteen.

We beginnen in 1897, het jaar dat ALBARDa zijn *Aves Neerlandicae* uitgaf. Deze zegt (p. 99): „Bezoekt ons jaarlijks in de wintermaanden, doch slechts in kleinen getale.”

Dan volgt in 1908 SNOUCKAERT's *Avifauna Neerlandica*, waarin (p. 122) nog wel wordt gesproken van: „niet in zeer grooten getale”, maar direct daarop volgt: „Toch..... meer..... dan men meestal geneigd is aan te nemen; in den winter 1905/06 ontving Artis alleen zestien stuks levend”.

Eveneens in 1908 publiceert VAN OORT zijn: „Contribution to our knowledge of the Avifauna of the Netherlands” (*Notes Leyden Museum* 30, p. 129—214). Hij noemt (p. 140) de soort „with *A. fabalis* the most common goose on migration” en citeert (op p. 155—157) een gedeelte van een brief van wijlen Mr. T. M. PIKE over het voorkomen van eenden en ganzen in herfst en winter in Zeeland, waarin de Kleine Rietgans „the most numerous goose” wordt genoemd, „which does not arrive here in full numbers till early December and in mild winters the bulk of them leave early in February”. Zij „feed by day in the surrounding islands of Zeeland

and assemble by night on the Scholleman shoal, on the outside of Veeregat". PIKE is de persoon, die meer dan 20 jaar het jachtrecht aldaar bezat, dat later overging aan LEYBORNE POPHAM, met wie hij in de laatste jaren ook samen ging jagen, in ieder geval nog in de winter 1905/06, toen zij 3 Kleine Rietganzen naar het Rijksmuseum in Leiden zonden (zie VAN OORT, l.c. p. 140).

Kennelijk vooral op grond van deze gegevens luidde de redactie in 1922 in VAN OORT's grote werk „De Vogels van Nederland” (Deel I, p. 130): „Verschijnt jaarlijks in groot aantal in ons land”.

Ook de bewoordingen in de lijst van VAN OORDT & VERWEY (1925, p. 12): „vrij algemene wintergast” staan hiermede in verband, zoals blijkt uit hun citering van PIKE's brief in Notes Leyden Museum (l.c.) met de toevoeging „en komt dus w.s. talrijker voor dan men meent”.

TEN KATE (1936) zegt in zijn „Vogels van het Zuiderzegebied” (Bijlage Supplement op „Flora en Fauna der Zuiderzee”), dat volgens de bewaker van het Kampereiland (die 's winters beroepsjager was) „bij Kampen midden in den winter de kleine rietgans veel gewoner (is) dan de groote” en wijst er voorts op, dat dit klopt met de gegevens van PIKE.

In 1941 komt TEKKE in EIJKMAN et al.: „De Nederlandsche Vogels” (2e deel, p. 554), op grond van deze beide gegevens, dan ook nog tot de formulering: „vrij algemeene wintergast”.

Dan verschijnt in 1954 de 1e druk van de Nederlandse bewerking van de Vogelgids van PETERSON, MOUNTFORT en HOLLOM, waarin KIST een heel ander geluid laat horen (p. 79): „tegenwoordig vrij schaarse wintergast”. Dat dit oordeel gebaseerd is op eigen ervaring in het veld, blijkt nader uit zijn publicatie in *Ardea* in 1956 (44, p. 188—206) over „Het voorkomen van de rassen van de Rietgans, *Anser fabalis*, in Nederland”, waarin hij (op p. 193) schrijft: „Naar mijn oordeel dient de huidige status van de Kleine Rietgans derhalve te worden omschreven als die van een regelmatige, doch schaarse of zelfs vrij zeldzame wintergast.....”

Vatten we dit korte overzicht samen, dan is de conclusie, dat het frequente voorkomen, vermeld door de geciteerde auteurs uit de jaren 1908 tot en met 1941 in hoofdzaak is gebaseerd op de gegevens van PIKE voor Zeeland.

De verdienste van de huidige publicatie van WEBBE is nu, dat daarin wordt aangetoond, dat LEYBORNE POPHAM sinds 1901 een zeer opvallende achteruitgang van de Kleine Rietgans in het genoemde gebied in het Veeregat constateerde. POPHAM schoot er tussen 1892 en 1933 totaal 403 Kleine Rietganzen en 82 Kolganzen, hoofdzakelijk op de genoemde zandbank Scholleman aan de buitenzijde van het Veeregat. Nu dient daaraan direct te worden toegevoegd, dat hij er de meeste jaren slechts enkele weken vertoefde, zodra hij telegrafisch bericht had ontvangen van zijn jachtopziener (J. DE BLIEK), dat de weersomstandigheden gunstig waren; voorts, dat hij

zijn laatste Kleine Rietgans er reeds in januari 1914 schijnt te hebben geschoten. Deze gegevens ontleende Mr. WEBBE aan POPHAM's jachtboek (vanaf 1892), zijn dagboeken (van 1910—1925) en twee boeken met krantenuitknipsels, die hij van Mrs. LLOYD OF ARDLEIGH, een dochter van Mr. LEYBORNE POPHAM, ter inzage kreeg.

POPHAM schreef in 1922, dat de Kleine Rietganzen en de Kolganzen voor een groot deel waren verdwenen, omdat de hoge zandbank, waar zij bij voorkeur de nacht doorbrachten, veel lager was geworden en zelfs bij normale vloed onder water stond. Volgens SMALLEY (1932) vertoefden vroeger duizenden „grey-geese”, hoofdzakelijk Kleine Rietganzen met een klein aantal Kolganzen, op deze zandbanken.

WEBBE vermoedt, dat de Kleine Rietganzen geen geschikte nieuwe rustplaatsen in de omgeving konden vinden en oppert voorts diverse andere mogelijke verklaringen, zoals wijzigingen in het gebruik van de voedselgronden door de mens, het eventueel ontstaan van nieuwe voedselgebieden in Friesland, Oost-Friesland of op Föhr, noordwaartse opschuiving van het overwinteringsgebied door klimaatverbetering, etc. (zie de tekst).

Hij zegt verder, dat de huidige status van de Kleine Rietgans in Zeeland wellicht overeenkomt met die in België, zoals aangegeven door o.a. LIPPENS, die in zijn „Les Oiseaux d'eau de Belgique” (1e editie, 1941, p. 51) schreef: „Oiseau hivernant régulièrement en Basse-Belgique, en nombre plus considérable qu'on ne le croyait généralement. De 1928 à 1940, sur 154 Anser examinées et provenant du littoral belge, 28 étaient des oies à bec court”. WEBBE beschouwt momenteel Friesland als de belangrijkste verblijfplaats van *brachyrhynchus* in ons land.

Hij bespreekt verder o.a. de terugvondst van een op Spitsbergen geringd ex. in het Kalinindistrict in Rusland, die volgens hem te verklaren is door aansluiting bij Kolganzen, welke overwinteren in W. Europa en broeden in N.W.-Rusland.

De auteur, die in 1954 deel uitmaakte van de Spitsbergen-expeditie onder leiding van G. F. WRIGHT en medewerkte aan het ringen van Kleine Rietganzen (waarvan er nu al 21 uit Friesland en 3 uit Zeeland zijn teruggemeld¹⁾), spreekt tenslotte het vertrouwen uit, dat er op of bij Walcheren iemand te vinden zal zijn, die kan zeggen of de

¹⁾ Voor 22 van deze 24 terugvondsten, zie *Limosa* 28, p. 35—36; 30, p. 47 en 31, p. 57. In de mij door Mr. WEBBE gezonden lijst komen nog 2 niet gepubliceerde terugvondsten voor:

204.864 ○ ad. 0-VII-54, X 20-I-56 Workum-FR.

204.508 ○ ad. 0-VII-54, X (in ontbinding) 0-III-57 Gorredijk-FR.

Voorts werd ook reeds 1 van de volgens Mr. WEBBE (in litteris) door de Britse West-Spitsbergen-expeditie-1957 geringde exx. uit ons land teruggemeld, waarvan de ring mij door de heer G. BOSCH, Leeuwarden, werd toegezonden, nl.:

208.009 ○ ad. 0-VII-57, + 15-I-58 Nijeholtpade-FR.

Totaal werden dus tot nu toe 25 op West-Spitsbergen geringde voorwerpen in ons land aangetroffen, waarvan 22 in Friesland en 3 in Zeeland.

wijziging op de voedselgronden van de Kleine Rietganzen, welke hun rustplaats bij Veere hadden, plotseling plaats had dan wel zich uitstreckte over een aantal jaren. Aangevuld met eventuele gegevens van personen in Friesland, Oost-Friesland en op Föhr zou een betere verklaring verkregen kunnen worden van de wijziging, zoals die de status in alle belangrijke terreinen beïnvloedde.

In 1953 wees ik er reeds op, dat een nader onderzoek gewenst leek en somde alle in de ornithologische literatuur sinds het verschijnen van het betreffende pars van „De Ned. Vogels” op (Limosa 26, p. 108; zie verder 27, p. 149; 29, p. 51 en 30, p. 103). In de koude winter 55/56 waren er volgens OVER en MÖRZER BRUIJNS in februari ca 1100 exx. in ons land, „tenminste tweemaal zoveel als anders” (Lev. Natuur 59, p. 153—154), terwijl volgens Peter SCOTT het wereldtotaal van *brachyrhynchus* niet meer dan 40.000 bedraagt.

De huidige ringresultaten schijnen aan te tonen, dat de populatie van Spitsbergen in koude winters tot de Westkust van Midden Frankrijk trekt, terwijl van de populatie op IJsland noch in België noch in Frankrijk tot nu toe geringde exx. werden aangetroffen (in ons land slechts 1 in Zeeland); het overwinteringsgebied van de IJslandse en de Groenlandse populatie ligt overwegend in Schotland en Engeland. Van de op Spitsbergen geringde vogels werden wel een 5-tal in België aangetroffen; zie MAYAUD: „La migration de l'Oie à bec court, *Anser fabalis brachyrhynchus* Baillon et sa présence en France l'hiver” (Alauda 24, 1956, p. 245—249) en HOLGERSEN: „Kortnebbgjess (*Anser arvensis brachyrhynchus*) i den kalde Ettervinteren 1956” (Stavanger Museums Arbok 1956, p. 151—158). HOLGERSEN concludeert uit de resultaten met de door WEBBE op Spitsbergen geringde vogels, dat het normale overwinteringsgebied van deze populatie reikt van het eiland Föhr in Sleeswijk tot het IJsselmeer (dit laatste is in overeenstemming met de bovenvermelde ervaring van de vroegere bewaker van het Kamper-eiland in de tijd, dat het IJsselmeer nog Zuiderzee was); soms tot Zeeland en de nabije Belgische kust, terwijl enkelingen nu en dan zelfs de Franse Kanaalkust bereiken. In februari 1956 werd de hoofdmassa echter gedwongen Nederland en N. Duitsland te verlaten en stroomde N. Frankrijk binnen (Pas de Calais tot Normandië), terwijl enkele exemplaren zelfs de Westkust bereikten bij de Loire-monding.

Na voorlopige afsluiting van het bovenstaande wendde ik mij, op aanraden van Prof. VOOUS, met wie ik een en ander besprak, tot Dr. MÖRZER BRUIJNS, die, naar hem bekend was, over recente gegevens beschikte. Deze berichtte mij d.d. 18 april, bezig te zijn met een rapport over de Kleine Rietgans in ons land, dat hij zich voorstelt in Limosa te publiceren. Voorts schrijft hij: „Ik zou voorlopig willen volstaan met de mededeling, dat de Kleine Rietgans in

Zeeland inderdaad een schaarse doortrekker is, die soms met kleine groepjes ook wel blijft pleisteren. Friesland is de laatste jaren een belangrijk, misschien wel zeer belangrijk overwinteringsgebied geworden. Voorzover ik kon nagaan, zijn de Kleine Rietganzen in Friesland vooral na 1956 veel talrijker geworden. Er overwinteren daar nu volgens mijn schatting 4000 à 5000 vogels. De toename in Nederland is, voorzover ik ben te weten gekomen, gepaard gegaan met een afname in N.W. Duitsland".

Dit stemt overeen met de opvatting van WEBBE, terwijl tevens duidelijk blijkt, dat *brachyrhynchus*, althans de allerlaatste jaren, weer frequenter in ons land voorkomt, zij het dan, dat de meeste gegevens nu uit een geheel ander deel afkomstig zijn (Friesland) dan ruim een halve eeuw geleden (Zeeland).

Het zal dus zaak zijn aan de blijkbaar wisselende status van de Kleine Rietgans in ons land ook in de toekomst geregeld aandacht te blijven schenken, terwijl door samenwerking met onze Noorderburen, in de geest als door WEBBE aangegeven, naar de verklaring van dit wisselend optreden zal moeten worden gezocht.

Kampen, april 1958.

Noordoostpolderbewoners, 10e bericht; broedseizoenen 1953 t/m 1957

door

J. F. SOLLIE

(met 4 tekstfiguren)

(With summary: The birds of the N.E. Polder, 10th Report; breeding-seasons 1953 up to 1957)

(41ste Publicatie van de „Club van Zuiderzeewaarnemers”)

Inleiding.

Sinds het droogvallen van de Noordoostpolder in 1941 hebben verschillende onderzoekers zich beziggehouden met de ontwikkeling van de broedvogelstand in dit gebied. Tot heden zijn over deze ontwikkeling 9 publicaties verschenen (Noordoostpolderbewoners, 1e t/m 9e bericht), waarvan de laatste, van de hand van Dr. D. BAKKER, de broedseizoenen 1950 t/m 1952 behandelt.

Sinds 1952 hebben zich nog verschillende mutaties voorgedaan. De grote, aaneengesloten gebieden in staatsexploitatie zijn in de loop van die jaren voor een belangrijk gedeelte verpacht en na de laatste uitgifte van bedrijven in het einde van 1957 zijn er nergens meer terreinen met een oppervlakte van enige betekenis zonder mense-